

ОРГАНІЗАЦІЯ Й МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ З УЧНЯМИ

ORGANIZATION AND METHODS OF THE RESEARCH OF VOCATIONAL TRAINING OF FUTURE PHYSICAL CULTURE TEACHERS FOR ORGANIZING OF INDIVIDUAL WORK WITH PUPILS

Висвітлено особливості організації та методики проведення дослідження професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації індивідуальної роботи з учнями. Здійснено детальний аналіз категорій «експеримент», «педагогічний експеримент». Резюмовано, що нині в наукових колах експериментом називається загальнонауковий метод пізнання, за допомогою якого в контрольованих і керованих умовах досліджуються явища дійсності. Відповідно до поставлених цілей, логіка проведення дослідно-експериментальної роботи уможливила обґрунтування її етапів, які характеризувалися певними завданнями, відповідними формами і методами організації: пошуково-теоретичний – 2017 р.; діагностично-констатувальний – 2017–2018 н.р.; формувальний – 2018–2020 н.р.; аналітично-підсумковий – 2021 р.

Упродовж пошуково-теоретичного етапу (2017 р.) узагальнено теоретичні засади професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації індивідуальної роботи з учнями. Діагностично-констатувальний етап (2017–2018 н.р.) проводився зі студентами, котрі на момент вступу в експеримент закінчили IV курс навчання. Ключовою метою здійснення діагностування визначено встановлення реального стану сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації індивідуальної роботи з учнями. Констатувальну частину (підетапу) нашої педагогічної розвідки організовано шляхом діагностування студентів, які на момент проведення анкетування завершили вивчення дисциплін, обраних для експерименту. У процесі діагностування уточнено сучасний стан готовності МУФК до організації індивідуальної роботи з учнями. Авторська методика реалізації системи професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації індивідуальної роботи з учнями вбудована у логіку організації третього, формувального етапу експериментального дослідження, який тривав 2 роки (2018–2020 н.р.). Перевірка аналізу результатів експериментального дослідження професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації індивідуальної роботи з учнями відображає зміст аналітично-підсумкового етапу експериментального дослідження (2021 р.) Етапність педагогічного експерименту була послідовною та алгоритмізованою, що детермінувало структурну завершеність та доцільність експериментальної діяльності щодо професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації індивідуальної роботи з учнями.

Ключові слова: майбутні учителі фізичної культури, студенти, педагогічна освіта, готовність, етапи, методологія, педагогічний експеримент.

The peculiarities of organization and methods of the research of vocational training of future physical culture teachers for organizing individual work with pupils have been outlined. A detailed analysis of categories of “experiment”, “pedagogical experiment” has been done. It has been resumed that nowadays in academia, experiment means a general scientific method of cognition, by means of which in the controlled and managed conditions the phenomena of the reality are investigated. According to the set goals, the logic of the research and experimental work made it possible to substantiate its stages, which were characterized by certain tasks, appropriate forms and methods of organization: exploratory-theoretical – 2017 year; diagnostically-ascertaining – 2017–2018 academic year; forming – 2018–2020 academic years; analytically-final – 2021 academic year. During the exploratory-theoretical stage (year 2017) theoretical principles of vocational training of future physical culture teachers for organizing individual work with pupils have been generalized. The diagnostically-ascertaining stage (2017–2018 academic year) was conducted with students who at the time of entering the experiment were completing the fourth year of study. The key goal of providing the diagnostics is establishing the real existing state of readiness of future physical culture teachers (FPhCT) for organizing individual work with pupils. The ascertaining part (substage) of our pedagogical research has been organized by diagnosing students, in the process of which the current state of readiness of FPhCT for organizing individual work with pupils has been specified, and who at the time of the questioners completed the study of disciplines selected for the experiment.

The author's methods of realizing the system of vocational training of future physical culture teachers for organizing individual work with pupils is built into the logic of the organization of the third, the forming stage of the experimental study, which lasted for 2 years (2018–2020 academic years). Verification of the analysis of the results of the experimental study of vocational training of future physical culture teachers for organizing individual work with pupils reflects the content of the analytically-final stage of the experimental study (year 2021). Phasing of the pedagogical experiment was consistent and algorithmic, which determined the structural completeness and expediency of the experimental activity for vocational training of future physical culture teachers for organizing individual work with pupils.

Key words: future physical culture teachers, students, pedagogical education, readiness, stages, methodology, pedagogical experiment.

УДК: 371.67:789/45
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/40.24>

Алексєєв О.О.,
канд. пед. наук,
ст. викладач кафедри спорту
і спортивних ігор
Кам'янець-Подільського
національного університету
імені Івана Огієнка

Постановка проблеми. Дослідження професійної підготовки (далі – ПП) майбутніх учителів фізичної культури (далі – МУФК) до організації індивідуальної роботи з учнями передбачало здійснення педагогічного експерименту. Для витлумачення авторського погляду на сутність та етапність проведення експерименту в межах нашого дослідження доречно конкретизувати змістове наповнення термінів «експеримент», «педагогічний експеримент». Нині поняття «експеримент» має досить багато різних трактувань. Наведемо огляд деяких з них, спрямований на побудову власної версії, що утримує суттєві ознаки використовуваних сучасними дослідниками визначень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У «Короткій філософській енциклопедії» експеримент визначається як «планомірно проведене спостереження; планомірна ізоляція, комбінація і варіювання умов з метою вивчення залежних від них явищ» [3, с. 535]. Тим самим науковці генерують потенції для спостережень, з огляду на які виникає інноваційний масив знань про закономірності в спостережуваному явищі. У словнику з психології категорія «експеримент» трактується як «один з методів наукового пізнання взагалі, психологічного дослідження зокрема» [5, с. 457]. Правильно організований експеримент дає змогу перевіряти гіпотези про причинно-наслідкові відносини, не обмежуючи констатацією зв'язку (кореляції) між перемінними. Слушною вважаємо думку В. Загвазінського, котрий, визначаючи сутність дидактичного експерименту, за основу бере поняття цього феномену в науці, де експериментом називається «зміна або відтворення явища з метою вивчення його в найбільш сприятливих умовах» [2, с. 127].

Найбільш істотними ознаками є відтворюваність, перевірка гіпотези, встановлення й уточнення фактів. Натомість М. Поташник, розглядаючи застосування поняття «експеримент» у педагогічній практиці, виділяє множинність уживаних змістів. Але всі вони, як пише автор, «еквівалентні (рівносильні, рівнозначні), з будь-якого можна вивести всі інші, кожне з них сильніше висвічує ту чи іншу сторону даного явища» [4, с. 6]. Означене розуміння, на наш погляд, не завжди правомірне, позаяк за допомогою однієї характеристики певного явища, нехай навіть і найбільш істотної, але одновимірної, складно відтворити цілісність багатовимірного об'єкта. У загальному розумінні нині в наукових колах експериментом називають загальнонауковий метод пізнання, за допомогою якого в контрольованих і керованих умовах досліджуються явища дійсності.

Підкреслюючи багатофункціональність педагогічного експерименту, С. Гончаров визначає його як науково обґрунтований досвід організації освітньої діяльності з метою пошуку нових, ефективніших способів вирішення педагогічних проблем; як

дослідницьку діяльність щодо вивчення причинно-наслідкових зв'язків у педагогічному явищі й умов його протікання [1, с. 127]. Суттєвими ознаками, які доповнюють попередні, на нашу думку, є природно або штучно створені контрольовані умови, дослідницька робота. Виокремлюючи істотні ознаки наведених трактувань, можна сформулювати таке визначення: експеримент – це дослідницька діяльність, призначена для перевірки висунутої гіпотези, що розгортається в природних або штучно створених контрольованих і керованих умовах, результатом якої є нове знання, що поєднує істотні чинники, які впливають на результати педагогічної діяльності. Отже, в межах дослідження педагогічний експеримент розглядаємо як комплекс пізнавальних операцій, пов'язаних із вивченням педагогічних чинників, явищ, процесів у спеціально створених умовах для з'ясування властивостей, зв'язків, закономірностей.

Для педагогічного експерименту характерними є такі особливості:

- навмисне внесення до педагогічного процесу принципово важливих змін згідно із завданнями та гіпотезою дослідження;

- організація педагогічного процесу, яка дає змогу встановлювати зв'язки між явищами без порушення його цілісного характеру.

Надзвичайно важливою умовою проведення експериментальної роботи є вибір методики експерименту. На думку Ю. Сурміна, структура методики експериментального дослідження обов'язково повинна охоплювати п'ять операцій: «вибір або розробка методичної схеми експерименту, засобів перетворення об'єкта, визначення тривалості експерименту, розроблення засобів і методики вимірювання, контролю й аналізу результатів» [6, с. 86].

Враховуючи це, авторська експериментальна система ПП МУФК до організації індивідуальної роботи з учнями пройшла процедуру апробації в закладах вищої освіти з метою її вдосконалення, подальшої адаптації та впровадження в освітній процес вищої школи. Важливим завданням проведеної дослідно-експериментальної роботи стало визначення результативності системи ПП МУФК до організації індивідуальної роботи з учнями, адже донині окреслена проблема не знайшла належного відображення в науковій літературі.

Метою статті стала характеристика особливостей організації та методики проведення дослідження професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації індивідуальної роботи з учнями.

Виклад основного матеріалу. Педагогічний експеримент передбачає навмисне теоретично обґрунтоване внесення змін до організації педагогічного процесу, що здійснюється з метою оцінки і (або) порівняння ефективності педагогічних нововведень, а також вивчення характеру зв'язків

між різними компонентами освіти і педагогічними явищами, між чинниками, умовами й результатами педагогічного впливу. Тому ключовим етапом педагогічного експерименту виступає його планування.

Адже кожен педагогічний експеримент характеризується певною структурою й логікою проведення, тому в межах наукової розвідки визначено етапність дослідницьких дій, які розгорталися впродовж чотирьох взаємопов'язаних етапів, а саме: пошуково-теоретичного – 2017 р.; діагностично-констатувального – 2017–2018 н.р; формувального – 2018–2020 н.рр.; аналітично-підсумкового – 2021 р.

Упродовж *пошуково-теоретичного етапу* (2017 р.) здійснено детальний аналіз наукової літератури для уточнення теоретичних засад ПП МУФК до організації індивідуальної роботи з учнями. Пошуково-теоретичний етап нашого дослідження містив такі кроки:

- виявлено актуальність проблеми ПП МУФК до організації індивідуальної роботи з учнями;
- виокремлено соціально-педагогічні передумови дослідження;
- на основі вивчення наукової літератури, нормативно-правових документів, аналізу практичного досвіду ПП МУФК у ЗВО України виявлено суперечності, що не дають змоги розв'язати проблему формування готовності студентів цієї спеціальності до організації індивідуальної роботи з учнями;
- виявлено методологічні основи ПП МУФК до організації індивідуальної роботи з учнями;
- конкретизовано понятійно-термінологічне поле дослідження;
- окреслено закономірності, фактори й тенденції ПП МУФК до організації індивідуальної роботи з учнями в умовах модернізації сучасної освіти;
- окреслено особливості ПП МУФК до організації індивідуальної роботи з учнями в зарубіжній теорії і практиці;

– визначено експериментальну базу дослідження (ЗВО та дисципліни, в процесі вивчення яких найбільш можливе ефективне формування готовності МУФК до організації індивідуальної роботи з учнями).

Діагностично-констатувальний етап (2017–2018 н.р.) проводився зі студентами IV курсу навчання. Діагностика сформованості готовності МУФК до організації індивідуальної роботи з учнями з відбувалася на останньому занятті з дисципліни «Фізична культура». Окреслений етап наукової розвідки відображається у таких діях:

- визначено мету, завдання, провідну ідею наукової розвідки;
- спроектовано діагностичний інструментарій для отримання даних щодо стану сформованості позитивного ставлення до професії, спрямованості цілей життєдіяльності й засобів їх досягнення; системності міждисциплінарних знань у сфері теорії, методології, технологій, методів фізичного виховання учнів

для оптимального вирішення соціально значущих завдань збереження та зміцнення здоров'я учнів; розвиненості соціально-педагогічних умінь; здатності аналізувати результати власної діяльності в напрямі організації індивідуальної роботи з учнями, визначати помилки й успіхи, усвідомлення цілей і завдань оздоровчо-спрямованої діяльності, її ціннісно-сміслові пріоритети;

- висунуто, конкретизовано гіпотезу та конкретизовано концептуальні основи ПП МУФК до організації індивідуальної роботи з учнями;
- конкретизовано структурні складові та рівні готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації індивідуальної роботи з учнями;
- конкретизовано основні структурні складники авторської експериментальної системи ПП МУФК до організації індивідуальної роботи з учнями;
- визначено, теоретично обґрунтовано педагогічні умови та розроблено модель системи ПП МУФК до організації індивідуальної роботи з учнями;
- проведено констатувальну частину (підетап) експерименту, на основі чого встановлено необхідність цілеспрямованого формування готовності МУФК до організації індивідуальної роботи з учнями.

У контексті реалізації окреслених завдань дослідження, прийнято рішення констатувальний підетап нашої педагогічної розвідки організувати шляхом діагностування студентів, у процесі якого уточнено сучасний стан готовності МУФК до організації індивідуальної роботи з учнями, які на момент проведення анкетування завершили вивчення дисциплін, обраних для експерименту. Розглянемо детальніше методику проведення констатувального підетапу педагогічного експерименту, в процесі якого застосовувалися такі методи: анкетування, тестування й опитування студентів.

Ключовою ціллю здійснення діагностування визначено встановлення реального стану сформованості готовності МУФК до організації індивідуальної роботи з учнями. З цією метою у педагогічних ЗВО України здійснено анкетування студентів для виміру рівнів сформованості мотиваційно-ціннісного, когнітивного, комунікативно-діяльнісного, рефлексивного компонентів досліджуваної готовності за чотирма рівнями. У діагностичному етапі експерименту взяли участь 524 студенти.

Зазначимо, що протягом чотирьох етапів педагогічного експерименту застосовувалася п'ятибальна шкала, що давало змогу використовувати отримані статистичні дані для доведення достовірності результатів дослідно-експериментальної роботи. Також встановлювалося значення середнього показника (СП), що необхідно для проведення математичних обчислень. На констатувальному підетапі експерименту анкетування студентів проводилося за допомогою спеціальних методик, під час вхідного та підсумкового контролю. Узагальнені результати діагностики відображено в табл. 1.

Готовність майбутніх учителів фізичної культури до організації індивідуальної роботи з учнями (результати констатувальної частини дослідження 2017 р.)

Компоненти готовності	Рівні готовності (524 студенти 4 курсу)								
	Творчий (5 балів)		Функціональний (4 бали)		Репродуктивний (3 бали)		Елементарний (2 бали)		СП
	КС	%	КС	%	КС	%	КС	%	
Мотиваційно-ціннісний	113	21,6	251	47,9	138	26,3	22	4,2	3,9
Когнітивний	82	15,7	175	33,4	227	43,3	40	7,6	4,0
Комунікативно-діяльнісний	80	15,3	188	35,9	215	41,0	41	7,8	3,6
Рефлексивний	104	19,9	239	45,6	161	30,7	20	3,8	3,8
Узагальнені показники	94	17,9	212	40,5	186	35,5	32	6,1	3,7

Умовні позначення : КС – кількість студентів; СП – середній показник сформованості певного компоненту і загалом готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації індивідуальної роботи з учнями.

Узагальнені показники сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації індивідуальної роботи з учнями дали змогу встановити, що 17,9% студентів виявили творчий (високий), 40,5% – функціональний (середній), 35,5% – репродуктивний (задовільний), 6,1% – елементарний (низький) рівень досліджуваного феномену; тоді як середній показник становив 3,7 бали.

Аналіз отриманих результатів *діагностично-констатувального* етапу експериментальної наукової розвідки засвідчив необхідність реалізації інноваційних підходів до професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації індивідуальної роботи з учнями.

Авторська методика реалізації системи ПП МУФК до організації індивідуальної роботи з учнями вбудована у логіку організації третього, *формульованого етапу* експериментального дослідження, який тривав 2 роки (2018–2019 і 2019–2020 н.рр.), й дав змогу досягнути таких результатів:

- спроектувати розвивальне середовище формування готовності МУФК до організації індивідуальної роботи з учнями;
- конкретизувати засоби ПП МУФК до організації індивідуальної роботи з учнями;
- розробити й апробувати експериментальну методику реалізації авторської системи ПП МУФК до організації індивідуальної роботи з учнями;
- проведено формульовальний етап дослідження, в процесі якого здійснено експериментальну перевірку гіпотези, концептуальних положень, ефективності педагогічної системи, педагогічних умов та структурно-функціональної моделі ПП МУФК до організації індивідуальної роботи з учнями;
- здійснено апробацію авторської методики для цілеспрямованого формування готовності МУФК до організації індивідуальної роботи з учнями;
- на основі аналізу дієвості різних структурних компонентів розробленої системи встановлено недоліки авторської структурно-функціональної схеми (моделі) та внесено корективи.

Перевірка результатів експериментального дослідження професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації індивідуальної роботи з учнями відображає зміст *аналітично-підсумкового* етапу дослідно-експериментальної роботи (2021 р.), що відзначався такими віхами: систематизовано отримані статистичні дані педагогічної розвідки; уточнено зміст концептуальних положень наукового дослідження; здійснено експериментальну перевірку ефективності імплементації авторської системи ПП МУФК до організації індивідуальної роботи з учнями; систематизовано й узагальнено результати проведеної дослідно-експериментальної роботи; доведено вірогідність результатів експерименту на основі застосування статистичних та математичних методів обробки інформації; здійснено прогностичне обґрунтування доцільності використання і впровадження в освітній процес ЗВО розробленої експериментальної системи.

Висновки. Відповідно до завдань дослідження, організація і проведення дослідно-експериментальної роботи у межах ПП МУФК до організації індивідуальної роботи з учнями уможливила обґрунтування її етапів, які характеризувалися певними завданнями, відповідними формами і методами організації: пошуково-теоретичний – 2017 р.; діагностично-констатувальний – 2017–2018 н.р.; формульовальний – 2018–2020 н.рр.; аналітично-підсумковий – 2021 р. Окреслені етапи педагогічного експерименту чітко алгоритмізовані та послідовні, що забезпечує структурну доцільність експериментальної діяльності щодо професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації індивідуальної роботи з учнями.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у висвітленні результатів аналізу ефективності упровадження експериментальних заходів і дієвості розробленої системи до процесу професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гончаров С.М., Гурин В.А. Методи та технології навчання в кредитно-трансферній системі організації навчального процесу : навч.-метод. посіб. Рівне : НУГП, 2010. 451 с.
2. Загвязинский В.И. Методология и методика дидактического исследования. Москва : Педагогика, 1981. 160 с.
3. Краткая философская энциклопедия. Москва : Энциклопедия, 1994. 576 с.
4. Поташник М.М. Эксперимент в школе: организация и управление. Москва : МГПУ, 1991. 215 с.
5. Психология. Словарь / под общ. ред. А.В. Петровского. Москва : Политиздат, 2000. 494 с.
6. Сурмін Ю.П. Майстерня вченого : підруч. для науковця. Київ : НМЦ «Консорціум з удосконаленням менеджменту освіти в Україні», 2006. 302 с.